

Muhammezin b. Hamdî *el-Buḥûrû'z-zâhirât fî nazmi Maḥand Bâbeh li'l-mucerrihât* adıyla şerhetmiştir. **6. Tesdîdü'n-naẓar fî şerḥi'l-Muḥtaşar.** Muhammed b. Yûsuf es-Senûsî'nin *Muḥtaşarü'l-manḥik* adlı eserinin şerhidir. Deymânî de Abdüsselâm b. Tayyib el-Kâdirî'nin *el-Cevâhirü'l-manḥikiyye*'si ile Ahdarî'nin *es-Süllemü'l-müevnaḥ* adlı mantığa dair eserini birleştirdiği bir manzume kaleme almış olup Abdullah b. Eybiyeh ed-Deymânî tarafından şerhedilmiştir (Nuakşot'ta Muhammeden b. Hâmiden'in özel kütüphanesinde bir nüshası vardır). **7. Şerḥu 'Uḫûdî'l-cümân fî 'ilmi'l-beyân.** Süyûtî'nin eseri üzerine yazılmıştır. **8. Nazm fî 'ulûmî'l-belâğa.** 200 beyitlik bu manzum eseri Muhammed Abdullah b. Beşîr el-Mâlikî şerhetmiştir. **9. Nazmü maḥfûzâti cümü'l-t-eksîr.** Nahve dair 100 beyitlik bir risâle olup Mahanned b. Meynîn el-Ebhemî tarafından *İksîrü't-teysîr li-Maḥfûzâti cümü'l-t-eksîr* adıyla şerhedilmiş, Muhammed Sâlim b. Elümmâ da üzerine bir zeyil ve şerh yazmış, metinle bu son şerhi Ahmed Vüldü's-Şeyh Abdullah neşre hazırlamıştır (el-Medresetü'l-ulyâ li't-ta'lim'de araştırma olarak, 1985-1986). Diğer eserleri: *Ṭurra 'alâ Elfiyyeti İbn Mâlik* (el-Ma'hedü'l-Mürîtânî li'l-bahsi'l-ilmî Ktp., nr. 1253); *Nazmü şikâyeti'z-zam'an fî ebniyeti'l-ef'al ve me'ânihâ* (doksan beyit); *Nazm fî'l-cümeli'lletî lâ maḥalle lehâ mine'l-irâb* (200 beyitlik bir eserdir [nşr. Muhammed Mahmud Vüld Lebât, el-Medresetü'l-ulyâ li't-ta'lim'de araştırma olarak, 1986-1987]); *Nazmü kavâ'idî Muḡni'l-lebîb* (200 beyit olup İbn Hişâm'ın eserindeki genel kurallar üzerine kaleme alınmıştır [nşr. Muhammezin b. Mahbûbî, el-Medresetü'l-ulyâ li't-ta'lim'de araştırma olarak, 1985-1986]); *Urcûze fî'l-aḳâ'id* (Senûsî'nin *el-'Aḳidetü's-şuḡrâ*'sına dair yetmiş beyitlik bir eserdir); *Risâle fî ba'si'l-ecsâd* (Buhârî b. Filâlî'nin bu konudaki görüşüne karşı yazılmıştır); *er-Red 'alâ men ce'ale'l-hilfe bi'l-ḥarâm ve câmi'a'l-eymâni ḫalkaten vâhideten* (üç talâkla boşamanın bir talâk sayılacağını ileri süren Habîbullah b. Emîn eş-Şukravî el-Cekenî'ye reddiyedir; el-Ma'hedü'l-Mürîtânî li'l-bahsi'l-ilmî Ktp., nr. 3353); *Risâle fî merci'i'l-ḫubusi'l-mu'aḳḳab* (bir kısmı yukarıda anılan bölgedeki bazı âlimlerin vakif konusundaki görüşlerine reddiye olarak yazılmıştır) (konuyla ilgili tartışmalar için bk. Ahmed b. Emîn eş-Şinkitî, s. 368-370, 404-405).

BİBLİYOGRAFYA :

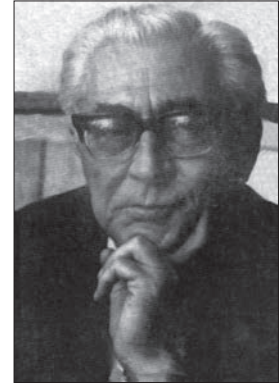
Deymânî, *Müyessirü'l-Celil fî şerḥi Muḥtaşari's-Şeyḥ Halîl* (nşr. Ahmed b. Ettâh b. Hammeynâ), Nuakşot 1424/2003, neşreden giriş, I, 14-21; H. T. Norris, *Shinqiti Folk Literature and Song*, Oxford 1968, s. 57; M. Muhtâr Vüld Ebbân, *Dirâsât fî târihi'l-teşri'i'l-İslâmî fî Mürîtânîyâ*, Tunus 1981, s. 125; a.mlf., *La littérature juridique et l'évolution du Malikisme en Mauritanie* (bir üstteki eserle birlikte), Tunus 1981, s. 14, 47-57, 75, 80, 94, 99, 118, 164, 262; a.mlf., *Târiḥu'n-naḥvi'l-'Arabî fî'l-meşriḥ ve'l-maḡrib*, Selâ 1417/1996, s. 47, 131, 440, 447, 454, 480-483, 535; a.mlf., *Târiḥu'l-ḳur'ât fî'l-meşriḥ ve'l-maḡrib*, Selâ 1422/2001, s. 692-693; Halîl en-Nahvî, *Bilâdü Şinkitî: el-Menâre ve'r-ribât*, Tunus 1987, s. 398-399, 493-495, 530, 607-608; Ahmed b. Emîn eş-Şinkitî, *el-Vasiḥ fî terâcimi üdeba'i Şinkitî*, Kahire 1409/1989, tür.yer.; U. Rebstock, *Sammlung arabischer Handschriften aus Mauretania*, Wiesbaden 1989, tür.yer.; Muhtâr Vüld Hâmid, *Ḥayâtü Mürîtânîyâ*, Beyrut 1414/1994, s. 188; a.mlf., *Mevsû'atü ḥayâti Mürîtânîyâ: et-Târiḥu's-siyâsi*, Beyrut 2000, s. 5, 6; Abdel Wedoud Ould Cheikh, "Harun Wuld al-Shaikh Sidiyya (1919-1977)", *Le temps des marabouts* (ed. D. Robinson – J.-L. Triaud), Paris 1997, s. 216; *el-Fihrişü's-şâmil: el-Fiḫ ve uşûlüh*, Amman 1420-23/1999-2002, I, 102; VII, 189; A. Dedoud Ould Abdellah, "Le passage au sud: Muhammad al-Hafiz et son héritage", *La Tijâniyya: Une confrérie musulmane à la conquête de l'Afrique* (ed. J.-L. Triaud – D. Robinson), Paris 2000, s. 87-88; M. Muhtâr Vüld es-Sa'd, *İmâretü Trârze ve 'alâḳâtühe't-ticâriyye ve's-siyâsiyye ma'a'l-Fransiyyîn min 1703 ilâ 1860*, Rabat 2002, I-II, tür.yer.; a.mlf., "Deymânî, Ebûbekr b. Aḫmed b. Maḥand", *Mu.A.U.*, IX, 440; a.mlf., "Deymânî, Maḥand Bâbeh b. A'beyd", a.e., IX, 448-452; Ahmed Vüld Muhammed Yahyâ, *Ḥazâ'inü Nüvâḳîsût: Fihrist-i Nüşḥahâ-yi Ḥaḫfi-yi Mü'essesesi-i Taḫḳîkât-i 'İlmî-yi Mürîtânî*, Kum 1389 ḡs./2011, s. 31, 36, 46, 50, 55-56, 60-61, 70, 102, 104, 121, 152, 153, 154, 155, 156, 158, 162, 163, 169, 170, 172, 177, 178, 181.

▲ AHMET ÖZEL

DIRANAS, Ahmet Muhip
(1909-1980)

Cumhuriyet dönemi şairi.

Sinop'un Erfelek ilçesi Salı köyünde dünyaya geldi; ilk öğrenimini Sinop'ta, orta öğrenimini Ankara Erkek Lisesi'nde tamamladı (1929). Bir süre *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde çalıştı. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ndeki öğrenimini yarıda bırakarak Güzel Sanatlar Akademisi'nde kütüphane memurluğu göreviyle İstanbul'a gitti. Bu sırada iki yıl kadar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'ne devam etti (1930-1932). Ardından Dolmabaççe Resim ve Heykel Müzesi kâtipliğiyle müdür yardımcılığı görevlerinde bulundu. Tekrar Ankara'ya dönüp Halkevleri Kültür ve

Ahmet Muhip Diranas

Sanat Yayınları'nı yönetti (1938-1942). II. Dünya Savaşı yıllarında Ağrı'nın Sürbehan köyünde geçen askerliği (1942-1945) hayatı kadar sanatı için de bir dönüm noktası teşkil etti. Ünlü "Ağrı" şiiri bu yılların ürünüdür. Askerlikten sonra Çocuk Esirgeme Kurumu neşriyat müdürlüğüne getirildi (1946-1949). 1949 yılından itibaren *Zafer* gazetesinde köşe yazarlığı yaptı. 1950 ve 1957 seçimlerinde Demokrat Parti, 1965 seçimlerinde Adalet Partisi listesinden Sinop milletvekili adayı olduysa da seçimleri kazanamadı. Bu arada Devlet Tiyatrosu Edebî Kurul üyeliği (1951), Çocuk Esirgeme Kurumu başkanlığı (1957), Anadolu Ajansı İdare Meclisi ve Devlet Tiyatroları Edebî Heyet başkanlığı, İş Bankası Yönetim Kurulu üyeliği (1966-1972) görevlerinde bulundu. 21 Haziran 1980'de Ankara'da öldü, vasiyeti üzerine doğum yeri olan Sinop'un Salı köyüne defnedildi.

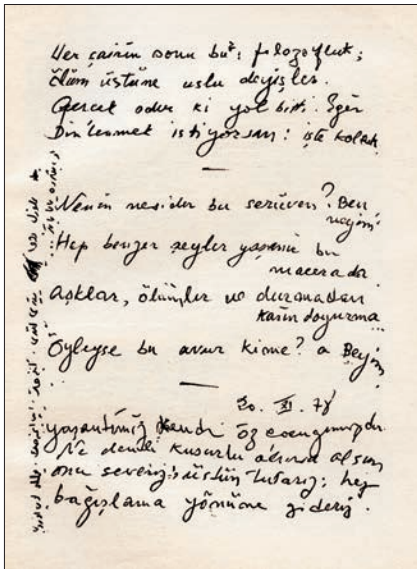
Ankara Erkek Lisesi'nde hocaları olan Faruk Nafiz Çamlıbel ile Ahmet Hamdi Tanpınar'ın teşvikleriyle şiir çalışmalarını geliştiren Ahmet Muhip'in şiirleri Muhip Atalay imzasıyla *Millî Mecmua*, *İçtiḥad* ve *Servet-i Fünun* dergilerinde çıkmış, ardından *Resimli Uyanış* (1928), *Varlık* (1933-1941), *Çığır* (1934), *Kültür Haftası* (1936), *Ağaç* (1936), *Yücel* (1936-1941), *Türk Yurdu* (1942-1943), *Ülkü* (1944-1945), *Sanat ve Edebiyat* (1947), *Hisar* (1964) gibi dergilerde yayımlanmıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında yetişen Ahmet Muhip, devrin hâkim ideolojilerine iltifat etmediği gibi herhangi bir edebî akım ve topluluğa da katılmamış, saf sanat anlayışının peşinden gitmiştir. Edebiyat tarihçileri onu Yedi Meş'aleciler'le 1940 kuşağı arasında bir geçiş oluşturan, heceyi kuru bir vezin olmaktan çıkarıp âhenkli bir şekle dönüştüren şairler arasında ele alır. Bir konuşmasında, "Ben Fransızca'yı Baudelaire'i okuyup anlayabilmek için öğrendim" diyen Ahmet Muhip,

başlangıçta büyük ölçüde Baudelaire'den etkilenmiş olmakla beraber dönemin önde gelen diğer şairleri Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Kutsi Tecer ve Cahit Sıtkı Tarancı ile yakın duyarlılığa sahip bir şair olarak değerlendirilmektedir. Ahmet Muhip şiirin edebî ve estetik boyutunu öne çıkarmış, bireysel duyarlılığa dayalı olarak hecenin seçkin ürünlerini vermiş, şiirlerinde daha çok aşk, kadın, tabiat, varlık, sanat, mutluluk, karamsarlık ve ölüm gibi temaları işlemiş, hayatının sonlarına doğru az da olsa sosyal ve siyasal temalı şiirler de yazmıştır. Türk şiirinde yeni bir şiir dili kurmaya yönelmiş, bunun için şiirde ses ve şekil mükemmelliğine önem vermiştir. Kendi içinde tamamlanmış ve estetik bütünlüğe kavuşmuş mısra yerine birkaç mısradan oluşan şiir cümlesi kurmaya çalışan şair mısradan çok cümleyi esas alma eğilimindedir. Bu özellikleriyle şiirlerinde değişik hece kalıpları kullanarak kendine özgü bir şiir dili oluşturmayı başaran şairler arasında yer almıştır.

Çeşitli antolojilere alınan Ağrı, Kar, Köpük, Selâm, Serenat, Olvido, Fahriye Ab-la gibi şiirleriyle tanınan Ahmet Muhip tiyatro ile de meşgul olmuş, tercüme ve uyarlamalar yanında iki de oyun kaleme almıştır. Oyunlarında eğlendirmekten çok düşündürmeyi, yaşadığı fikrî ve ruhî sancuları seyircileriyle paylaşmayı amaçlamış, ele aldığı konuları her zaman bütün insanlığı ilgilendiren psikolojik ve felsefî meseleler teşkil etmiştir. *Gölgeler* 1946'da

Ahmet Muhip Diranas'ın el yazısı

İstanbul, 1952'de Ankara Şehir Tiyatroları'nda, adı daha sonra *Çıkmaz*'a çevrilen *O Böyle İstemezdi* aynı şekilde 1950'de İstanbul Şehir Tiyatroları'nda sahnelenmiştir. Ahmet Muhip bunların dışında Abdülhak Hâmid Tarhan'ın *Finten*'ini sahneye uyarlamış, Tevfik Fikret'in *Rübâb-ı Şikeste* ile *Halûk'un Defteri*'nden seçtiği bir kısım şiirleri, "Hân-ı Yağma" ve "Tarih-i Kadîm"le birlikte (toplam altmış iki şiir) sadeleştirip *Kırk Saz* adıyla yayımlamıştır.

Eserleri. *Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergileri* (1941), *Gölgeler* (oyun, 1947), *Finten* (1959), *Şiirler* (1974), Oyunlar (*Gölgeler* ve *Çıkmaz* bir arada, 1977), *Kırk Saz* (1977), *Yazılar* (1994). **Çeviriler:** *Fransa'da Müstakil Resim* (I-II, İstanbul 1938, A. Basler – C. Kunstler'den Cahit Sıtkı Tarancı ile birlikte), *Abdal* (Dostoyevski'nin *Budala*'sından oyunlaştıranlar: F. Nezière – S. W. Bienstock'tan, 1940), *Yaşadığımız Devir* (Karel Çapek'ten, 1942), *Anna Bolton* (Louis Bromfield'den, 1945), *Ecinniler* (Dostoyevski'den, I-III, 1958-1963, S. Lünenel ile birlikte), *Cehennem Kayası* (E. Dimt'ten, 1963).

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmet Kaplan, *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, İstanbul 1980, s. 93-106; a.m.f., *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar*, İstanbul 1987, II, 330-355; Turgut Uyar, *Bir Şiirden*, İstanbul 1983, s. 91-97; I. Ahmet Muhip Diranas Sempozyumu *Bildirileri*, Sinop 1989; Hilmi Yavuz, *Dilin Dili*, İstanbul 1991, s. 17-23; Mustafa Kırıcı, *Ahmet Muhip Diranas-Hayatı, Fikirleri, His Dünyası*, Ankara 1997; Âlim Gür, *Ahmet Muhip Diranas-Hayatı, Eserleri, Sanatı*, Ankara 2007; Şerif Aktaş, *Şiir Tahlili*, Ankara 2009, s. 231-237; Ahmet Muhip Diranas (ed. Bahriye Çeri), Ankara 2013; "Hisar'dan Biyografiler: A. Muhip Diranas", *Hisar*, sy. 28, Ankara 1966, s. 20; Mustafa Miyasoğlu, "Diranas, Ahmet Muhip", *TDEA*, II, 285-286; "Diranas, Ahmet Muhip", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul 2003, I, 320-321.

ÂLİM GÜR

DİB, Abdülazim Mahmûd

(عبد العظيم محمود الديب)

(1929-2010)

Mısırlı âlim.

Mısır'ın Garbiye vilâyetinde Ziftâ kasa-basının Keft-İbrî köyünde doğdu. Burada Kur'an-ı Kerim'i ezberledi. Ortaokul ve lise öğrenimini Tanta'daki el-Ma'hedü'd-din'de tamamladı, aynı yıl Elzher Üniversitesi Usûlüddin Fakültesi'ne Kayırdı. Üniversitenin son yılında Dârüülûm Fakültesi tarafından aynı anda iki fakültede

Abdülazim Mahmûd ed-Dîb

okuduğu öğrenilince bunlar arasında bir tercih yapmak zorunda kaldı ve tercih ettiği Dârüülûm Fakültesi'nden 1956'da mezun oldu. Bir yıl süreyle devam ettiği Eğitim Fakültesi'nden aldığı diplomayla öğretmenlik yapma imkânı elde etti. İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî'nin *el-Burhân* adlı eserinin tahkikini yaptığı çalışmasıyla 1970'te yüksek lisansını, Cüveynî'nin hayatı, eserleri ve İslâm ilim tarihindeki yerini ele aldığı teziyle de 1975'te doktora-sını tamamladı. 1976'da Katar Üniversitesi Şeriat Fakültesi'nde İslâm hukuku bölümü başkanı oldu. Aynı zamanda üniversite bünyesindeki Merkezü Buhûsi's-sire ve's-sünne'nin müdürlüğünü vekâleten yürüttü. Hayatının önemli bir kısmını geçirdiği Katar'da Evkaf Bakanlığı'na bağlı İhyâü't-türâs Komisyonu üyeliğinde de bulundu ve birçok yazma eserin tahkik çalışmasına iştirak etti. İlk gençlik yıllarından itibaren siyasetle yakından ilgilendi. Mısır'da İngiliz işgaline karşı düzenlenen gösterilere ve İhvân-ı Müslimîn hareketine katıldı. Hasan el-Bennâ'nın talebelerinden Behî el-Hûlî'nin öğrencisi oldu. Tanta'daki okul hayatından beri tanıdığı Yûsuf el-Karadâvî ile hayatının sonuna kadar sürecek bir dostluk kurdu. Filistin meselesiyle de ilgilendi; Gazze'ye uygulanan İsrail ambargosunun kaldırılması için 2007'de bir bildiri yayımlayan müslüman âlimler arasında yer aldı. 6 Ocak 2010 tarihinde Devha'daki bir hastahane de vefat eden Dîb, Yûsuf el-Karadâvî'nin Devha Müseyimî Mezarlığı Camii'nde kıldırıldığı cenaze namazının ardından defnedildi.

Eserleri. Telif: 1. *Ebü'l-Kâsım ez-Zeh-râvî: Evvelü tabibin cerrâh fi'l-âlem* (Kahire 1399/1979). İslâm ve bilim tartışmaları çerçevesinde ele alınan eserde müslüman ilim adamlarının ilme katkıları meşhur cerrah Ebü'l-Kâsım